

In Respect of Future of Reading: Stavanger Declaration

Относно бъдещето на четенето: Декларацията от Ставангер

Assoc. Prof. Dr. Milena Tsvetkova
Sofia University St. Kliment Ohridski
Faculty of Journalism and Mass Communication
Bulgaria, 1000 Sofia, 49 Moskovska str.
E-mail: milenaic@uni-sofia.bg

Published Reference (Suggested Bibliographic Citation):

Цветкова, Милена. Относно бъдещето на четенето: Декларацията от Ставангер. В: ББИА онлайн: Списание на Българската библиотечно-информационна асоциация, Год. 9, 2019, №4, с. 9-11. ISSN (Print): 1314-7285, ISSN (Online): 1314-4944. Available from: [https://www.lib.bg/publish/Списание/Избрани-статии/534-Относно-бъдещето-на-четенето-\(Декларацията-от-Ставангер\)](https://www.lib.bg/publish/Списание/Избрани-статии/534-Относно-бъдещето-на-четенето-(Декларацията-от-Ставангер))

Tsvetkova, Milena. In Respect of Future of Reading: Stavanger Declaration. In: BBIA online: The Journal of the Bulgarian Library and Information Association, 2019, Vol. 9, No 4, pp. 9-11. ISSN (Print): 1314-7285, ISSN (Online): 1314-4944. Available from: [https://www.lib.bg/publish/Списание/Избрани-статии/534-Относно-бъдещето-на-четенето-\(Декларацията-от-Ставангер\)](https://www.lib.bg/publish/Списание/Избрани-статии/534-Относно-бъдещето-на-четенето-(Декларацията-от-Ставангер))

Abstract

Scientific Evaluation and estimation of the contribution to the development of the respective research domain or field of practice of the “Stavanger Declaration Concerning the Future of Reading” published in January 2019 (COST E-READ, *Stavanger Declaration Concerning the Future of Reading*. 2019. Available from: <http://ereadcost.eu/wp-content/uploads/2019/01/StavangerDeclaration.pdf>). One of the main findings is that as screen use continues to grow, it will be one of the urgent challenges to discover ways in which to facilitate deep reading of long-form texts in a screen environment. In the light of the findings and the recommendations for future research on the reading and the readers, formulated in the Stavanger Declaration, the author propose two directions for future research: Is our susceptibility to disinformation and misinformation digital publications and so-called “deep fakes” amplified by overconfidence in our basic reading skills? Is the communication theory of reading is responsible for the correction of all mistakes during the preparation of the future reader, for removal of the

“contaminations”, as well as the maintaining of “cleanliness” in all reading practices? The publication contains a translation of the Stavanger Declaration into Bulgarian.

Ключови думи: Декларация от Ставангер, дебат за бъдещето на четенето, хибридна среда на четенето, практики на четене, режим на четене, навици за четене, четене от хартия, четене от екран, текстова комуникация, цифрова трансформация

Keywords: Stavanger Declaration, debate on the future of reading, hybrid reading environment, reading practices, reading modes, reading habits, paper reading, screen reading, paper vs screen, print vs digital, textual communication, digital transformation

Acknowledgments: This publication was made possible by a grant from the Sofia University Science Fund through the Grant Number 80-10-205/17.04.2019.

Екраните и хартията не са еквивалентни медии за четене. С това убеждение повече от 130 изследователи на четенето от цяла Европа подписаха Декларация относно бъдещето на четенето при цифровата трансформация. Станала известна като „Декларацията от Ставангер”, тя е първият международен документ от ерата на интернет с ангажимент към четенето след предходния от преди 27 години – „Харта за читателя”, подписана от Международния комитет за книгата и Международната асоциация на издателите (1992).¹

Декларацията от Ставангер е публикувана на 22 януари 2019 г. Приета е като финален документ на европейската изследователска инициатива E-READ на 3 – 4 октомври 2018 г. в гр. Ставангер, Норвегия. На този форум бяха обобщени основните резултати от четиригодишни проучвания и дебати (2014 – 2018) на близо 200 европейски учени и изследователи. E-READ или „Еволюция на четенето в епохата на дигитализацията” е инициатива по програмата за Европейско сътрудничество в областта на науките и технологиите (European Cooperation in Science and Technology – COST), финансирана от Европейския съюз. E-READ обединява усилията на специалисти по четенето, грамотността и публикуването за опознаване и обясняване на въздействието на дигитализацията върху читателските практики. Голяма част от изследванията им се

¹ Charter for the Reader. In: Nielsen, Gyda Skat and Birgitta Irvall. Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia. Under the auspices of the Section of Libraries Serving Disadvantaged Persons. The Hague: IFLA Headquarters, 2001. 37 p.

фокусира върху разбирането и запомнянето на писмен текст, четен от печатни или дигитални носители от младите читатели.

Декларацията от Ставангер интегрира успешно доскоро неподатливите на колаборация научни гледни точки към четенето – тези на информационната, библиотечната, комуникационната, медийната, лингвистичната и образователната наука. Това става възможно след консенсуса между учените за оформянето на качествено нова „хибридна среда на четенето“ (нем. *Hybriden Leseumgebung*, англ. *hybrid reading environment*).

Самият процес на четене е дефиниран като „текстова комуникация“, в която е важно практиците и изследователите много ясно да разграничават двата основни типа текст – информационен и разказен.

Наред с приемането на екрана като „дигитална медия за четене“, Декларацията потвърждава уместността на определението на хартията като „медия за четене“ (нем. *Lesemedium*, англ. *reading medium*).

Впечатляващо точно е очертан профилът на „дигитално родения“ читател – свръхсамоуверен, придвижващ очи по дисплея фрагментирано, с плъзгане по повърхността, с минимална концентрация върху съдържанието на четения материал, приел прескачането (англ. *skimming*) за стандартен режим на четене. Така дефинирания профил на дигиталните читатели задава нови перспективи в търсенето на причините за уязвимостта ни от онлайн дезинформацията и на стратегии за справянето с т.нар. фалшиви новини (англ. *fake news*).

В Декларацията е заявено решението да се усили обучението по „вгълбено четене“ (англ. *deep reading*) и да се стимулира постигането на майсторство в четенето от най-висок клас. Легитимира се новото понятие „дълго четене“ (англ. *long reading*) или „дългоформатно четене”², във връзка с което е предложено да се подкрепя обучението по четене на дълги информационни текстове и дълги медийни формати. Адресат на тези насоки са образователните мениджъри, училищата и училищните библиотеки.

В спектъра на обстоятелствата, които предопределят промените в практиките на четенето, за пръв път се въвежда и факторът „въплътено познание”. Въплътеното

² Виж публикацията: Tsvetkova, Milena. The revival of long reading: A new multimodal narrative format. [онлайн]. В: Postmodernism problems, 2018, Vol. 8, No 2, pp. 246 – 275. Достъпно на: <https://zenodo.org/record/1403939>

познание (англ. *Embodied cognition*) е теория за телесния аспект на познанието, при който трябва да се има предвид веригата „съзнание – физическо тяло – външна среда”. Тук авторите на Декларацията не спестяват критиките към своята общност. Влиянието на персоналното ни „въплътено познание” (телесната ни предопределеност за успех в ученето, мисленето и практическите действия) върху читателското ни поведение, пишат те, е все още подценявано не само от педагозите, а и от изследователите. В този смисъл можем да кажем, че идеята на Декларацията от Ставангер е да насърчи практическата и научната реабилитация на тялото като неотменен посредник между опознаващото съзнание и околния свят, съответно – на четящото тяло като медиатор между читателя и текста.

Международният отклик на Декларацията от Ставангер месеци след публикуването ѝ не стихва. Отзивите не са неутрални – идват от страна както на технооптимисти, така и на технопесимисти. Научно-приложната ѝ перспектива обаче е факт. Този базиран на наука документ дава тласък на качествено нови изследвания, защото се оказва, че сме едва в началото на разбирането за влиянието на дигиталния обрат; защото вече сме във вихъра на новата ера, а все още нямаме абсолютно никакви средства, с които да осъзнаем в пълнота естеството на цифровата трансформация. Документи от този вид обуздават технологичната еуфория и връщат дебата за ценността „четене” на кръглата маса между политиците с дигитален оптимизъм и учените с типичния за науката здравословен скептицизъм.

Декларация от Ставангер относно бъдещето на четенето³

Ставангер, Лайден, Любляна, 22 януари 2019 г.

COST E-READ / office@cost.eu

Живеем в ера на все по-бърза и всеобхватна дигитализация. Цифровите технологии предлагат огромни възможности за производството, достъпа, съхранението и предаването на информация, като същевременно поставят под съмнение редица

³ COST E-READ. Stavanger Declaration Concerning the Future of Reading, 22.01.2019. [онлайн]. Достъпно на: <http://ereadcost.eu/stavanger-declaration>

отдавна установени практики на четене. В продължение на четири години близо 200 учени и изследователи на четенето, публикуването и грамотността от цяла Европа изследваха въздействието на дигитализацията върху практиките на четене.

Хартията и екраните са медии, които изискват собствени видове обработка. В днешната хибридна среда за четене от хартия и екрани ще трябва да намерим най-добрите методи за използване на предимствата както на хартиения носител, така и на цифровите технологии за различните възрастови групи и [за различните] цели.

Изследванията показват, че хартията остава предпочитаната медия за четене за по-дългите самостоятелни текстове, особено когато се чете за по-дълбоко разбиране и запаметяване. Освен това хартията най-добре подпомага четенето на дълги информационни текстове. Четенето на дълги текстове е безценно за придобиване на редица познавателни качества като концентрация, развитие на речниковия запас и памет. Ето защо е важно да запазим и да поощряваме четенето на дългите форми като един от многото режими на четене. И тъй като използването на дигитални екрани продължава да нараства, една от най-неотложните задачи е да се открият начини, по които да се улесни задълбоченото четене на дълги текстове в екранна среда.

Основни изводи

- Индивидуалните различия в навиците, способностите и предпочитанията формират различни обучителни профили, които влияят на способността на децата да използват и да учат от дигитални или печатни източници.
- Дигиталният текст предлага отлични възможности за адаптиране на текстовата форма към индивидуалните предпочитания и потребности. Ползите за разбирането и мотивацията са налице, когато дигиталната среда за четене е внимателно проектирана с оглед на конкретния читател.
- Дигиталната среда създава и проблеми. Читателите по правило са свръхсамоуверени в способностите си за разбиране, когато четат дигитално, отколкото когато четат от хартия, особено ако са под натиска на времето. Това на свой ред води до повече прескачане и плъзгане по повърхността и до по-слаба концентрация върху съдържанието на четения материал.

- Мета-изследване на 54 емпирични проучвания с повече от 170 000 участници показва, че разбирането на дългия информационен текст е по-силно при четене от хартия, отколкото от екрани, особено когато читателят е под напрежение. Не са наблюдавани разлики в разбирането на разказните текстове.

- Противно на очакванията за поведението на „дигитално родените“, непълноценността на екрана в сравнение с хартията за постигане на разбиране при четенето през последните години се е увеличила, а не е намаляла, независимо от възрастовата група и миналия опит с дигиталната медия на индивидите.

- Нашето въплътено познание (т.е. капацитетът ни да изучаваме, да знаем и да правим в зависимост от характеристиките на цялото ни физическо тяло) може да допринесе за разграничаването на четенето от хартия и четенето от екран по отношение на разбирането и запомнянето. Този фактор се подценява от читателите, от педагозите и дори от изследователите.

Настоящите изводи съответстват на резултатите от аналогични изследвания, проведени в страни извън Европа. В светлината на тези констатации формулираме следните препоръки.

Препоръки

- Необходимо е системно и внимателно емпирично изследване на обстоятелствата, които подобряват или възпрепятстват ученето и разбирането при четене, както от печатната, така и от дигиталната медия.

- Учениците трябва да бъдат обучавани на стратегии, които да използват за придобиване на опит в задълбочено четене и за овладяване на четене на високо ниво от дигиталните устройства. Както и преди, остава важно изискването училищата и училищните библиотеки да продължават да мотивират учениците да четат печатни книги и да им предоставят време за това в учебните програми.

- Учителите и другите преподаватели трябва да бъдат наясно, че бързата и безразборна подмяна на печата, хартията и молива с цифрови технологии в началното образование не остава без последствия. Ако този преход не е придружен от внимателно разработени дигитални учебни средства и технологии за обучение, може да доведе до

забавяне в развитието на четенето с разбиране и на новите умения за критично мислене при децата.

- Необходими са подходящи мерки за разработване на по-ефективни директиви за внедряването на дигиталните технологии, не само в образованието, а и в медийната среда изобщо. По отношение на образованието това се отнася например до разработването на емпирично потвърдени инструкции за придобиване на способности за дигитално четене (за подбор, навигация, оценка и интегриране на информацията, срещана в дигитален вид). Тези дигитални способности ще бъдат приложими в множество контексти, например в работата с правителствените съобщения и с друга обществена информация.

- Педагозите, специалистите в областта на четенето, психолозите и технолозите трябва да си партнират при разработването на дигитални инструменти (и свързания с тях софтуер), като вземат предвид изводите от научните изследвания за обработката на дигитални и печатни формати, включително за ролята на въплътеното познание в практиките на четене.

- По-нататъшните изследвания в областта на обучението с дигитални материали трябва да включват засилено сътрудничество между разработчиците на технологии и изследователите в областта на хуманитарните и социалните науки, за да се улесни безпристрастният и основан на доказателства обществен дебат за цифровата трансформация.

Въпроси за бъдещи изследвания

Тъй като използването на дигитални материали както за образование, така и за лично четене нараства, възникват важни въпроси за бъдещето на четенето, за педагогиката на грамотността и за дългосрочната важност на текстовата комуникация:

- В какъв контекст на четене и с каква цел използването на дигиталния текст може да носи най-голяма полза за читателите?
- И обратно, в кои области на учене и литературно писане трябва да се подкрепя и предпочита хартиеният носител?

- Дали тенденцията за четене от екрана като по-фрагментирано, по-неконцентрирано и с по-повърхностна обработка, превърнала прескачането в стандартен режим на четене, се пренася към навигирането за четене от хартия?
 - Дали нашата уязвимост от фалшиви новини, пристрастия и предразсъдъци се усилва от нашата свръхсамоувереност в уменията ни за четене в дигитална среда?
 - Какво може да се направи, за да се стимулира по-задълбочената обработка на текстовете като цяло и по-специално – на текстовете, които се четат от екран?

*Превод от английски език: **Милена Цветкова***